

**KEHITYSVAMMAISISTA
PÄIVÄTOIMINNAN ASIAKKAISTA
KOOTTU OSALLISUUSRYHMÄ IDEOI
TAUKOTEKEMISTÄ**

Ammattikorkeakoulututkinnon opinnäytetyö

Sosionomi (AMK)

2024

Meri Kuusela

Sosionomi (AMK)

Tekijä Meri Kuusela

Työn nimi Kehitysvammaisista päivätoiminnan asiakkaista koottu osallisuusryhmä ideoi
taukotekemistä

Tiivistelmä

Vuosi 2024

Ohjaaja Jonna Niemelä

Kehitysvammaisten henkilöiden osallisuuden edistäminen on tärkeää, jotta YK:n yleissopimuksen vammaisten henkilöiden oikeuksista linjaukset toteutuvat. Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää, millaiseksi Hämeenlinnassa sijaitsevan päivätoimintakeskus Virvelinrannan asiakkaat kokevat tämänhetkisen taukoajan ja millaista taukotoimintaa he kaipaisivat. Opinnäytetyön tavoite oli edistää kehitysvammaisten asiakkaiden osallisuutta sekä kehittää päivätoimintaa. Opinnäytetyö oli toiminnallinen, ja siinä koottiin päivätoiminnan asiakkaista viiden henkilön osallisuusryhmä. Tutkimuksessa selvitettiin kolmella tapaamiskerralla ryhmän ajatuksia tämänhetkisestä taukoajasta sekä sitä, millaista taukotekemistä he kaipaisivat päivätoimintaan.

Opinnäytetyön teoreettinen viitekehys koostuu kehitysvammaisuuden, lakisääteisen päivätoiminnan sekä osallisuuden ja yhteisöllisyyden määrittelystä. Opinnäytetyö oli laadullinen tutkimus, jossa sisällönanalyysia tehtiin teemoittelun avulla. Aineistonkeruumenetelmänä käytettiin osallistavaa havainnointia.

Tutkimuksen tulosten perusteella tämänhetkiseen tauko aikaan ollaan hyvin tyytyväisiä. Tauko aika koetaan rentouttavana, ja se tuottaa ilon kokemuksia. Taukotoimintaan ei kaivata suuria muutoksia vaan ennemmin uusia mahdollisuuksia. Tauko aikana toivotaan yhdessäoloa niin työntekijöiden kuin muiden asiakkaiden kanssa sekä monipuolista osallistavaa tekemistä. Osallisuusryhmän kokoontumisissa tehtiin kuvataulu, joka antaa ideoita taukoajan tekemiseen, ja jota Virvelinranta pystyy hyödyntämään jatkossa.

Avainsanat Kehitysvammaisuus, osallisuus, päivätoiminta

Sivut 26 sivua ja liitteitä 2 sivua

Degree Programme in Bachelor of Social Services

Author Meri Kuusela

Subject Participation group of clients with intellectual disability come up with ideas
about break activities in a dayactivity centre

Supervisors Jonna Niemelä

Abstract

Year 2024

To comply with the United Nations Convention on the Rights of Persons with Disabilities, it is important to promote the participation of people with intellectual disabilities. The aim of the thesis was to promote clients' participation and develop the activities in Virvelinranta day activity centre in Hämeenlinna. The purpose was to find out what the clients with intellectual disabilities think about breaktimes in the day activity centre and how they would develop the breaktime activities. The thesis was practice-based, and the data were collected during three sessions with a participatory group consisting of five clients of Virvelinranta. The group was asked what they thought of the breaks at present and what they would like to do during the breaks in the future.

The theory of the thesis consists of definitions of intellectual disability, daytime activity, participation, and communality. The thesis was a qualitative study, which applied thematic content analysis. Participatory observation was used as the data collection method.

Based on the results of this study, the clients are very satisfied with the breaks at present. The breaks were considered relaxing and pleasant. The clients do not long for any big changes, but rather, new opportunities. In the future, the clients want more opportunities to hang out together with workers and other clients, and diverse engaging activities. During the sessions of the participatory group, a picture board was created, and it provides ideas for breaktime activities. With the picture board, Virvelinranta can develop their breaktime activities.

Keywords Intellectual disability, participation, day activity

Pages 26 pages and appendices 2 pages

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Tutkimuksen tietoperusta	3
2.1	Kehitysvammaisuuden määritelmä	3
2.2	Lakisääteinen päivätoiminta	4
2.3	Kehitysvammaisten ihmisten osallisuus	5
2.4	Yhteisöllisyys	6
2.5	Luovien menetelmien tuki osallisuuden edistämässä	7
3	Aiemmat tutkimukset	8
4	Tutkimuksen toteutus	9
4.1	Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset	9
4.2	Laadullinen tutkimus	10
4.2.1	Osallistava havainnointi aineistonkeruumenetelmänä	10
4.2.2	Teemoittelu analyysimenetelmänä	11
4.3	Tutkimuksen eettisyys ja kestävyys	12
5	Toiminnallisen osuuden kuvaus	13
5.1	Ensimmäinen tapaamiskerta	13
5.2	Toinen tapaamiskerta	15
5.3	Kolmas tapaamiskerta	16
6	Tutkimuksen tulokset	17
6.1	Tämänhetkinen tauko aika	17
6.1.1	Ilon kokemukset	17
6.1.2	Rentoutuminen	18
6.2	Toiveet taukoajalle	18
6.2.1	Monipuolinen toiminta	18
6.2.2	Osallisuuden kokemus	19
6.2.3	Vuorovaikutuksen ja kommunikaation merkitys	20
6.2.4	Yhteisöllisyyden tärkeys	20
7	Johtopäätökset	21
8	Pohdinta	22
	Lähteet	25

Kuvat

Kuva 1 Kehitysvammaisten asiakkaiden kanssa yhdessä laadittu kuvataulu
taukotoiminnan toiveista

Liitteet

Liite 1. Aineistonhallintasuunnitelma

1 Johdanto

YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksien yleissopimuksen kansallinen toimintaohjelma 2020–2023 Oikeus osallisuuteen ja yhdenvertaisuuteen linjaa niitä toimia, joilla edistetään vammaisten henkilöiden osallisuutta omassa elämässä ja yhteiskunnassa sekä yhdenvertaisuutta muiden ihmisten kanssa. Kansallinen toimintaohjelma on laadittu varmistamaan, että Suomen vuonna 2016 ratifioima YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista toteutuu. Vammaiset henkilöt ovat ihmisryhmä, joiden oikeuksiin täytyy kiinnittää erityistä huomioita, sillä muuten ne eivät toteudu. Toimintaohjelma edistää paitsi vammaisten ihmisten oikeuksien toteutumista myös yhdenvertaisempaa yhteiskuntaa. (STM, 2021)

Vammaistyössä itselleni tärkeitä arvoja ovat osallisuus ja yhdenvertaisuus. Osallisuudessa tärkeää on kunnioittaa yksilön itsemääräämisoikeutta ja yhdenvertaisuutta voi edistää muun muassa esteettömyydellä ja saavutettavuudella. Halusin tehdä opinnäytetyöni näiden teemojen ympärille, koska pienillä teoilla parannetaan marginaalissa elävien ihmisryhmien, tässä tapauksessa kehitysvammaisten, tasa-arvoista asemaa Suomessa ja maailmalla.

Opinnäytetyön tilaaja on Hämeenlinnassa sijaitseva vammaisten päivätoimintakeskus Virvelinranta. Virvelinrannassa on neljä eri toimintasiipeä, joista kolmen asiakkaita osallistuu opinnäytetyön tutkimukseen. Toimintasiivissä aamu aloitetaan yhteisellä aamuinfolla, jossa käydään läpi päivän kulku. Aamupäivän toimintahetki on klo. 10–11 ja iltapäivän toimintahetki on klo. 13–14. Väliin jää aika ruokailulle, wc-käynnille sekä mahdollisesti taukoajalle. Välipala on iltapäivän toimintahetken jälkeen klo. 14, jonka jälkeen osa asiakkaista lähtee suoraan kotiin ja osalle jää taukoaikaa ennen kotiin lähtöä. Joillekin päivätoiminnan asiakkaista taukoaikaa jää erityisen paljon sekä keskellä päivää että ennen kotiinlähtöä.

Opinnäytetyön tarkoitus on selvittää, millaisena päivätoiminnan asiakkaat kokevat taukoajan ja millaista taukotoimintaa he kaipaavat. Opinnäytetyö on toiminnallinen opinnäytetyö, jossa muodostetaan asiakkaista osallisuusryhmä, jokaideoi taukotekemistä päivätoimintaan. Opinnäytetyön tavoitteena on kehittää päivätoimintaa sekä osallistaa asiakkaita ja sitä kautta lisätä päivätoiminnan mielekkyyttä ja merkityksellisyyttä heidän elämässään. Konkreettisena tuotoksena opinnäytetyöprosessista syntyy luovia menetelmiä hyödyntävä kuvataulu, joka tehdään asiakkaiden ideoiden ja toiveiden pohjalta. Virvelinranta pystyy hyödyntämään kuvataulua jatkossa taukoajan kehittämisessä.

Opinnäytetyöni edistää vammaisten ihmisten osallisuutta, mikä on tärkeää, sillä Suomi ratifioi vuonna 2016 YK:n yleissopimuksen vammaisten henkilöiden oikeuksista. Ratifiointi on parantanut vammaisten henkilöiden yhteiskunnallista asemaa. Suomi on sopimuksen allekirjoitettuaan sitoutunut siihen, että vammaisilla henkilöillä on täysimääräinen oikeus osallistumiseen ja osallisuuteen yhteiskunnassa ilman syrjintää. Lisäksi heidän itsemääräämisoikeuttaan kunnioitetaan. (Yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 27/2016) Vammaisten henkilöiden osallisuutta edistetään luomalla vaikuttamismahdollisuutta heidän omassa elämässään, yhteisöissään ja yhteiskunnassa (THL, 2022).

Aihe on ajankohtainen tällä hetkellä, sillä uusi vammaispalvelulaki on vireillä.

Lakiuudistuksen voimaantuloa on siirretty, jotta sen soveltamisalaa pystytään tarkentamaan. Laki tulee voimaan 1.1.2025. Uudistus yhdistää lain vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista 1987/380 sekä lain kehitysvammaisten erityshuollosta 1977/519 yhdeksi laiksi, jonka keskeisin tarkoitus on edistää vammaisten ihmisten osallisuutta ja yhdenvertaisuutta yhteiskunnassa sekä turvata vammaisten henkilöiden tarpeiden mukaiset yksilölliset palvelut. (STM, n.d.) Virvelinrannassa asiakkailta on mahdollisuuksia vaikuttaa päivätoiminnan toimintahetkiin. Päivätoimintakeskus kokee tärkeänä vahvistaa asiakkaiden osallisuutta entistä enemmän, ja siksi yksikkö pitää tarpeellisenä tutkia, millaista toimintaa asiakkaat haluaisivat tauoilla tehdä. Lisäksi työntekijät ovat havainneet osan asiakkaista kokevan taukoajat pitkiksi ja kaipaavan enemmän tekemistä ennen varsinaisen toimintahetken alkamista. Yksikkö kokee osallisuuden ja itsemääräämisoikeuden vahvistamisen erityisen tärkeänä. Siksi opinnäytetyöni tavoitteena on vahvistaa asiakkaiden osallisuutta sekä auttaa kehittämään toimintaa asiakaslähtöisemmäksi.

Olen aikaisemmin työskennellyt Virvelinrannassa lyhyen aikaa ja sitä kautta tunnen yksikön sosiokulttuurisen todellisuuden hyvin. Tutkimukseen osallistuvat asiakkaat ovat minulle entuudestaan tuttuja. En anna omien ennakkokäsitysteni asiakkaista vaikuttaa tutkimukseen vaan toimin tutkijana objektiivisesti. Lähtöasetelma antaa kuitenkin hyvät valmiudet tehdä opinnäytetyö, sillä tiedän konkreettisesti, millaisia taukoajat tällä hetkellä ovat. Se mahdollistaa sen, että pystyn suunnittelemaan ja toteuttamaan tutkimukseni paremmin kuin ilman tätä lähtöasetelmaa.

2 Tutkimuksen tietoperusta

Opinnäytetyön teoreettinen viitekehys koostuu kehitysvammaisuuden, lakisääteisen päivätoiminnan sekä osallisuuden ja yhteisöllisyyden määrittelystä. Avaan edellä mainittuja käsitteitä seuraavissa alaluvuissa ja kerron, miten ne linkittyvät tutkimukseeni. Lisäksi avaen teorian valossa, mitä hyötyjä luovien menetelmien käytöstä on osallisuuden edistämisen tukena ja miksi olen valinnut hyödyntää niitä myös omassa tutkimuksessani.

2.1 Kehitysvammaisuuden määritelmä

Kehitysvamma on vamma aivojen oppimisen ja ymmärtämisen alueella, joka aiheuttaa vaikeutta oppia ja ymmärtää uusia asioita. Kehitysvammaisuus rajoittaa osaa ihmisen toiminnoista, mutta kaikilla kehitysvammaisilla henkilöillä on myös vahvuuksia ja kykyjä. Ihmisen kehitysvamma voi johtua muutoksista perintötekijöissä, raskausajan ongelmista tai synnytyksessä tapahtuvista komplikaatioista. Kehitysvamman voi myös aiheuttaa jokin sairaus tai onnettomuus. Aina ei kuitenkaan saada selville kehitysvamman aiheuttajan syytä. (Verner, n.d.) Kehitysvammaisia henkilöitä on noin 1 % Suomen väestöstä. Kehitysvamma jaetaan lievään, keskivaikeaan ja vaikeaan kehitysvammaan. Lievästi kehitysvammaisia henkilöitä on 70 %, keskivaikeasti kehitysvammaisia henkilöitä 20 % ja vaikeasti kehitysvammaisia henkilöitä 10 % kaikista kehitysvammaisista ihmisistä. Kehitysvammaisuuden esiintyminen on miehillä yleisempää kuin naisilla. (Åbeg, 2023)

Kehitysvammaisuutta voi tarkastella lääketieteellisestä näkökulmasta, toimintakyvyn näkökulmasta ja sosiaalisesta näkökulmasta. Näkökulmat täydentävät toisiaan. Lääketieteellisestä näkökulmasta katsottua kehitysvammaisuutta ei pidetä sairautena vaan oireena tai oirekokonaisuutena. Oire vaikuttaa aivojen toimintaan, eikä sitä voida paikantaa tiettyyn aivojen osaan. Oireen täytyy alkaa lapsuudessa tai nuoruudessa ennen aikuisikää, jotta voidaan puhua kehitysvammaisuudesta. Mitä syvempi kehitysvamma on, sitä todennäköisemmin henkilöllä esiintyy liitännäissairauksia. Tyypillisimpiä liitännäissairauksia ovat epilepsia, erilaiset aistivammat, autismin kirjon häiriöt sekä Alzheimerin tauti. Kehitysvammaisuuden diagnosointi perustuu WHO:n CD-10-tautiluokitukseen. (Verner, 2022a)

Toimintakyvyn näkökulmasta katsottuna kehitysvammaisuutta määritellään henkilön vammaisuuden kautta. Vammaisuus vaikuttaa henkilön toimintakykyyn eli rajoittaa selviytymistä päivittäisistä toiminnoista. Osa kehitysvammaisista henkilöistä selviytyy

itsenäisesti tai pienellä tuella monista tilanteissa ja tarvitsee jossain enemmän apua. Jotkut taas tarvitsevat tukea miltei joka tilanteessa. Tuen määrään ja laatuun vaikuttavat myös tilanne sekä ympäristö. Tuki voi olla henkilöstä ja tilanteesta riippuen henkistä tukea, käytännön auttamista ja opastusta tai hoivaa ja huolenpitoa. (Verner, 2022b)

Sosiaalisen näkökulman mukaan kehitysvammaisuuden rajoitteen johtuvat yhteiskunnan asettamista esteistä ja asenteista. Ajatellaan, että löytämällä oikeat apuvälineet ja oikea kommunikointitapa voidaan poistaa kehitysvamman tuomia haasteita. Tuettuna syvästikin kehitysvammaisen henkilö pystyy itse tekemään elämäänsä koskevat päätökset ja olemaan osa nyky-yhteiskuntaa. (Verner, 2022c)

2.2 Lakisääteinen päivätoiminta

Päivätoiminta on vammaispalvelulain mukainen lakisääteinen palvelu, joka on kodin ulkopuolella järjestettävää toimintaa. Se tukee itsenäisessä elämässä selviytymistä sekä sosiaalista kanssakäymistä muiden kanssa. Päivätoiminta on tarkoitettu niille henkilöille, jotka eivät vakavan vamman tai sairautensa vuoksi pysty osallistumaan sosiaalihuoltolain 710/1982 27 §:n mukaiseen työtoimintaan ja joiden pääasiallinen toimeentulo perustuu etuuksiin, jotka myönnetään sairauden ja työkyvyttömyyden perusteella. (Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista 380/1987) Laki kehitysvammaisten erityishuollosta säätelee erityishuollon antamisesta sellaisille henkilöille, joiden kehitys tai henkinen toiminta on poikkeava joko synnynnäisen, lapsuudessa tai aikuisuudessa saadun vamman tai sairauden vuoksi ja joka ei muiden lakien nojalla saa tarvitsemiaan palveluita. Lain nojalla kehitysvammaisen henkilö saa päivätoimintaa, vaikka hän ei täyttäisi vammaispalvelulain mukaisia kriteerejä. (Laki kehitysvammaisten erityishuollosta 1977/519) Päivätoiminta on maksuton palvelu riippumatta siitä, saako henkilö sitä vammaispalvelulain vai kehitysvammaisten erityishuoltolain perusteella. (Laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista 1992/734 § 4).

Päivätoiminnan keskeisin tavoite on edistää vammaisten ihmisten osallisuutta ja yhdenvertaista osallistumista yhteiskuntaan. Lisäksi päivätoiminnan tarkoitus on tukea itsemääräämisoikeutta, itsenäisiä arkielämän taitoja sekä yksilöllisiä vahvuuksia. Päivätoiminnan palvelukokonaisuus suunnitellaan joustavasti siten, että se ottaa huomioon vammaisen henkilön yksilölliset tarpeet. Päivätoiminnassa voi harjoitella myös työtoimintaan ja työllistymiseen vaadittavia taitoja. Päivätoiminnasta käytetään nykyään paljon nimitystä osallisuutta edistävä toiminta, joka kuvastaa paremmin toiminnan tarkoitusta. Vammaisen henkilö voi käydä päivätoiminnassa viitenä päivänä viikossa tai tätä harvemmin. Joissakin

tapauksissa henkilö voi käydä samanaikaisesti sekä päivä- että työtoiminnassa. (THL, 2023a)

Virvelinrannan päivätoiminnassa järjestetään tavoitteellista ja monipuolista ohjattua toimintaa, jossa näkyvät asiakkaiden toiveet. Päivätoimintaan kuuluu liikuntaa (ulkoilu, kuntosali, pallopelit), musiikkia (bändiryhmät, musiikin kuuntelu, levyraati) ja kädentaitoja (maalaaminen, askartelu). Muita toimintaryhmiä ovat esimerkiksi aistiryhmät (rentoutus, äänimaisemat), peliryhmät (lautapelit, pihapelit, kuten mölkky, sisäcurling) ja draamaryhmät (näytelmä, kuunnelmat). Lisäksi toiminnassa harjoitellaan arkielämän taitoja ja muita kodinaskareita. Kesällä esimerkiksi hoidetaan puutarhaa ja kastellaan kasveja. Päivätoiminta järjestää myös erilaista virkistystoimintaa, kuten diskoja, yhteislauluhetkiä ja juhlia (halloween, juhannus). Lisäksi käydään retkillä talon yhteisellä autolla.

Tällä hetkellä taukoajalla Virvelinrannassa järjestetään muun muassa lehtikatsauksia ja kuunnellaan musiikkia. Lisäksi on mahdollista auttaa keittiötoissa ja käydä ulkoilemassa pienillä kävelylenkeillä. Tauoilla myös vietetään aikaa muiden asiakkaiden ja työntekijöiden kanssa.

Virvelinrannassa on monipuolisesti tiloja, joissa toimintaa järjestetään.

Päivätoimintakeskuksesta löytyy musiikkitila, kädentaitotila, aistihuone ja demotila. Lisäksi siellä on liikuntasali, kuntosali ja saunatilat. Ulkona on puutarha, kasvihuone ja terassi. Jokaisesta toimintasiivestä löytyy myös paljon tilaa ja eri huoneita toimintaryhmien pitämiseen.

2.3 Kehitysvammaisten ihmisten osallisuus

Osallisuuden viitekehys on laaja, ja se koostuu erilaisista teorioista, joka selittävät ihmisen toimintaa. Erilaiset sosiaali-, terveys- ja käyttäytymisteoriat vastaavat siihen, miten edistetään hyvää elämää. Teoriat myös ohjaavat politiikkaa ja päätöksentekoa edistämään epäoikeudenmukaisessa ja syrjityssä asemassa olevien osallisuutta ja hyvinvointia yhteiskunnassa. Osallisuutta voidaan määritellä jakamalla se kolmeen osa-alueeseen, jotka muodostavat ikään kuin aaltoilevat, sisäkkäiset kehät. Nämä osa-alueet ovat osallisuus omassa elämässä, vaikuttaminen ja vaikuttuminen sekä paikallinen osallisuus. Osallisuus omassa elämässä pitää sisällään sen, että ihminen pystyy itse määrittelemään oman elämänsä sisältöä. Kun omassa elämässä on osallisuutta, pystyy myös elämään omannäköistä elämää ja päättämään, missä palveluissa ja toiminnassa on mukana. Vaikuttaminen ja vaikuttuminen tarkoittaa sitä, että voi vaikuttaa itselleen merkityksellisiin

asioihin sekä kuulua tärkeisiin yhteisöihin. Paikallinen osallisuus viittaa yhteiseen hyvään ja siitä nauttimiseen sekä mahdollisuuteen päästä tuottamaan yhteistä hyvää. Yhteisen hyvän kokemukseen vaikuttavat oma toiminta sekä arvot, joiden mukaan elää. (THL, 2017)

Suomi on ratifioinut YK:n vammaissopimuksen ja siten sitoutunut edistämään täysimääräisesti vammaisten henkilöiden osallisuutta ja osallistumista yhteiskunnassa. Vammaisten osallisuutta vahvistavat merkitykselliset ihmissuhteet sekä yhteisöihin kuuluminen. Lisäksi henkilöllä täytyy olla tarpeeksi resursseja, jotta hän pystyy tekemään itsenäisiä päätöksiä. Henkilön täytyy olla omassa elämässään toimija eikä sivusta katsoja. (THL, 2022) Toimijuus toteutuu, kun henkilö toimii mahdollisimman omatoimisesti ja itsenäisesti niin, että hän on saanut tietoa eri vaihtoehdoista ja valitsee niistä omasta mielestään parhaimman itselleen. Toimijuutta voidaan tukea, kuitenkin siten, ettei asioita tehdä henkilön puolesta. Henkilö on toimija, kun hän itse päättää ryhtyä johonkin asiaan ja saa sillä aikaiseksi jotain, mikä olisi ilman tekoon ryhtymistä jäänyt toteutumatta. (Tukiliitto, n.d.)

Vammaisten ihmisten osallisuuden toteutumiseen vaikuttaa myös esteettömyys. Esteettömyyden tavoitteena on taata vammaisten henkilöiden yhdenvertainen osallisuus yhteiskunnassa. Esteettömyys eritellään fyysiseen, sosiaaliseen, psyykkiseen ja toiminnalliseen esteettömyyteen. Fyysistä esteettömyyttä on rakennetun ympäristön esteettömyys. Se takaa pääsyn palveluihin sekä virkistystoimintaan yhdenvertaisesti muiden kanssa. Fyysinen esteettömyys lisää myös turvallisuutta. Sosiaalista esteettömyyttä on yhteiskunnan tasa-arvoinen kohtelu ja ajattelutapa vammaisia ihmisiä kohtaan. Tämä näkyy kouluissa, työhaussa ja työpaikoilla. Sosiaaliseen esteettömyyteen kuuluu myös palveluiden yhdenvertainen saatavuus sekä toimivuus. Digitaalisten palveluiden esteettömyydestä puhutaan saavutettavuutena. Internetsivustojen on oltava sellaisia, että vammaisilla henkilöillä on niihin yhtäläinen pääsy. Psykkinen esteettömyys tarkoittaa sitä, että ehkäistään vammaisten ihmisten syrjäytymistä yhteisöistä ja yhteiskunnasta sekä poistetaan arvostelua, joka kohdistuu vammaisiin henkilöihin. Toiminnallinen esteettömyys pyrkii parantamaan vammaisten ihmisten itsenäisen ja omatoimisen elämän mahdollisuuksia muun muassa jakamalla tietoa asioista. (Kari ym., 2020, ss. 128–129.)

2.4 Yhteisöllisyys

Yhteisöllisyyttä esiintyy yhteisöissä. Yhteisöksi voidaan määritellä mikä tahansa ryhmä aina muutamasta ihmisestä suuriin joukkoihin, joilla on jotakin yhteistä. Laajimmillaan yhteisöksi ajatellaan ne henkilöt, joiden välillä tapahtuu vuorovaikutusta. Jotta yhteisöissä koetaan

yhteisöllisyyttä, se vaatii, että henkilöllä on samoja intressejä. Jaetut mielenkiinnon kohteet lisäävät yhteyden tunnetta eli me-henkeä sekä sitä, että toimitaan yhdessä eli tehdään yhteistyötä. Lisäksi hyvä vuorovaikutus ja kommunikaatio lisäävät yhteisöllisyyden tunnetta. Näihin vaikuttavat kieli sekä muut kulttuuriset tekijät. Yhteisöllisyyttä vahvistavat myös yhteisön henkilöiden välinen vastavuoroisuus sekä tunne toimijana olemisesta ja sitä kautta kuulumisesta yhteisön sisälle. (Saari, 2011, ss. 292–293)

Kun yhteisössä vallitsee positiivinen yhteisöllisyys, on helppo tuntea kuuluvansa joukkoon ja olla osa ryhmää. Positiivisen yhteisöllisyyden myötä yhteisössä on usein myönteinen ilmapiiri, jonka ansiosta ryhmässä hyväksytään se, että yhteisön jäsenet ovat myös yksilöitä ja heillä on samojen intressien lisäksi myös eri mielenkiinnon kohteita. Jos yhteisössä vallitsee negatiivista yhteisöllisyyttä, ryhmässä olo voi tuntua raskaalta ja kuormittavalta. Tällöin joutuu käsittelemään enemmän negatiivisia tunteita ja ryhmässä oloon liittyviä ristiriitoja. (Perkka-Jortikka, 2005, s. 39) Kaiken kaikkiaan yhteisöt ovat hyvän elämän kulmakivi ja positiivisesta yhteisöllisyydestä koetaan hyvinvointia (Saari, 2011, s. 290).

2.5 Luovien menetelmien tuki osallisuuden edistämisessä

Luovien menetelmien käyttö tukee osallisuuden vahvistumista. Luovassa toiminnassa voidaan hyödyntää musiikkia, valokuvia, kortteja, erilaisia esineitä, kädentaitoja tai luontoympäristöä. Mahdollisuuksia löytyy myös paljon näiden ulkopuolelta oman mielenkiinnon ja tilanteen mukaan. Luova toiminta ja mahdollisesti luova ympäristö etäännyttävät arjesta, jolloin syntyy uusia ideoita sekä koetaan hyvinvointia ja merkityksellisyyden kokemuksia. Luova toiminta edistää uskoa omiin mahdollisuuksiin ja kykyihin, mikä tukee osallisuuden kokemuksia omassa elämässä. (THL, 2023b, s. 151) Käytän luovia menetelmiä opinnäytetyöni toiminnallisessa osuudessa juuri sen vuoksi, että ne tukevat osallisuuden edistämistä ja helpottavat ideoiden syntymistä. Toiminnallisessa osuudessa käytän kuvakortteja apuna helpottamaan ideoiden syntymistä ja kädentaitoja puolestaan osallisuuden edistämisessä.

Luovan toiminnan alussa virittäydytään tulevaan hetkeen. On tärkeää, että ryhmässä vallitsee salliva ja turvallinen ilmapiiri, jotta siinä on helpompi jakaa omia ajatuksia ja tunteita muille. Kun toimintaa varten on virittäydytty, on helpompi etäännyä arjesta ja antaa tilaa omille mielikuville ja oivalluksille. Etäännyntymisen jälkeen asioita on helpompi tarkastella, koska on ikään kuin kauempana tilanteesta. Tällöin syntyy uusia ajatuksia. Kun ajatuksia on pystynyt refleктоimaan itsekseen ja hyväksynyt ne, on ne helpompi sanoittaa ääneen. Omien oivallusten sanoittamiseen liittyy myös niiden jakaminen muille kielellisin ja ei-kielellisin

keinoin. Muilta saatu hyväksyntä on tärkeä osa luovaa ryhmätoimintaa, sillä se lisää osallisuuden tunnetta ja sitä kautta hyvinvointia. (THL, 2019) Opinnäytetyöni toiminnallisessa osuudessa käydään nämä luovan ryhmätoiminnan vaiheet virittäytymisestä hyväksyntään. Toimintaan virittäytymisessä pidän huolen, että ryhmän ilmapiiri on avoin ja turvallinen kaikille. Kuvakorttien avulla etäännyttään arjesta. Kun ryhmäläinen on valmis, hän voi sanoittaa ja jakaa omia ajatuksiaan itse valitsemastaan kuvakortista. Omien ajatusten jakamisen jälkeen muiden ryhmäläisten on mahdollista kommentoida oivalluksia ja/tai osoittaa nonverbaalisesti ymmärrystä ja hyväksyntää. Luovan toiminnan prosessi tukee osallisuuden edistämistä, mikä on opinnäytetyöni yksi tavoitteista.

3 Aiemmat tutkimukset

Aikaisemmin ei ole tutkittu, miten vammaispalvelulain mukaisen päivätoiminnan taukoaikaa voisi kehittää asiakkaiden tai työntekijöiden näkökulmasta. Kuitenkin paljon on tutkittu sitä, millä muulla tavoilla päiväaikaista toimintaa voi kehittää. Tutkimuksia on tehty paljon asiakkaiden osallisuuden näkökulmasta, mikä on myös oman tutkimukseni näkökulma.

Somera & Tainala (2015) osallistuivat vuonna 2013 Lahden kaupungin kehittämishankkeeseen, jonka tarkoitus oli tapaustutkimuksen avulla kehittää uusi toimintamuoto kehitysvammaisten päiväaikaiseen toimintaan. Tavoitteena oli luoda sellainen toimintamuoto, joka vastaa asiakkaiden toiveisiin ja tarpeisiin ja jossa voidaan käyttää jo olemassa olevia resursseja. Oleellista oli osallistaa asiakkaita, heidän läheisiään sekä työntekijöitä koko prosessin ajan. Lopputuloksena syntyi Lahtiset-ryhmä, joka on tarkoitettu nuorille kehitysvammaisille henkilöille. Ryhmässä opetellaan itsenäistymistä ja omatoimisuutta sekä konkreettisia työelämäntaitoja. Lisäksi ryhmässä harjoitellaan sosiaalisia taitoja, kuten kommunikaatiotaitoja. Ryhmä toimi vuoden pilottina ja oli niin onnistunut, että sitä jatkettiin vuoden jälkeenkin.

Korhonen (2021) toteutti kehittämistyön osana osallisuustalo AITO:n kehittämishanketta. Hankkeen tavoitteena oli kehittää kehitysvammaisten ja autismin kirjon asiakkaiden osallisuutta osallisuustalo AITO:n päivätoiminnassa. Kehittämishankkeessa selvitettiin ryhmähaastattelun ja kolmen työpajan avulla, miten asiakkaiden osallisuus toteutuu tällä hetkellä päivätoiminnassa ja miten sitä voisi entisestään edistää. Tuloksena saatiin tietoa tämänhetkisestä tilanteesta sekä keskeisistä kehittämiskohteista. Tuotoksena kehittämishankkeesta syntyi kehittämissuunnitelma, jonka avulla päivätoimintaa pystytään jatkossa edistämään asiakkaita osallistavampaan suuntaan. Esiin nousseita edistyskeinoja

olivat muun muassa yhteisöllisyyden vahvistaminen, asiakkaan kohtaaminen sekä kommunikointi asiakkaan tahtiin.

Huotarin (2020) YAMK-opinnäytetyönä tehty toimintatutkimuksen tavoite oli kehittää kehitysvammaisten henkilöiden osallisuutta työ- ja päivätoiminnassa siten, että työntekijöiden toimintatapoja muutettiin asiakasosallisuutta edistävään suuntaan. Tutkimuksessa syntyi digitaalinen työväline, joka pohjautuu KVANK:n laatukriteereihin ja jonka avulla asiakkaat pystyivät kertomaan millaisia tavoitteita he haluavat asettaa itselleen työ- tai päivätoimintaan.

Kaikkien edellä esitettyjen tutkimusten tavoitteena oli kehittää päiväaikaista toimintaa, mikä oli myös oman tutkimukseni tavoite. Tutkimuksissa haluttiin edistää oman tutkimukseni tavoin kehitysvammaisten asiakkaiden osallisuutta päivätoiminnassa. Tutkimuksista syntyi jokin konkreettinen tuotos, jolla päivätoimintaa voitiin kehittää ja asiakkaiden osallisuutta edistää. Tuotokset olivat keskenään hyvin erilaisia ja kunkin päivätoimintakeskuksen tarpeisiin sopivia. Opinnäytetyöstäni syntyi myös konkreettinen tuotos, kuvataulu, jonka avulla Virvelinranta pystyy kehittämään omaa toimintaansa.

4 Tutkimuksen toteutus

Seuraavissa alaluvuissa kuvaan tarkemmin opinnäytetyön toteutusprosessia. Avaan tutkimuskysymyksiä, jotka määrittävät koko tutkimuksen suunnan. Kerron, mitä tutkimusmenetelmää käytän sekä miten aion kerätä tutkimusaineiston ja analysoida sen. Lopuksi pohdin vielä opinnäytetyön eettisyyttä ja kestävyyttä.

4.1 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset

Tutkimustehtävänä on koota kehitysvammaisista päivätoiminnan asiakkaista osallisuusryhmä, joka muodostuu kolmen toimintasiiven asiakkaista. Osallisuusryhmässä on yhteensä viisi asiakasta. Tutkimustehtävänä on selvittää osallisuusryhmän jäsenten ajatuksia taukoajasta sekä sitä, millaista taukotekemistä he kaipaavat päivätoimintaan.

Tutkimuskysymyksiksi valikoituivat seuraavat kysymykset:

Millaiseksi asiakkaat kokevat tämänhetkisen taukoajan?

Millaista taukotoimintaa asiakkaat kaipaavat tulevaisuudessa?

4.2 Laadullinen tutkimus

Opinnäytetyöni on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Laadullinen tutkimus tutkii ilmiötä ja pyrkii kuvaamaan ja selittämään niitä. Ilmiöt ovat aina sidoksissa tiettyyn aikaan ja paikkaan, eikä näin ollen laadullisen tutkimuksen tuloksia voida pitää ajattomia ja paikattomina. Laadullisen tutkimuksen piirteisiin kuuluu, prosessinomaisuus sekä hypoteesittomuus. Tutkimussuunnitelma ja -ongelma usein hioutuvat tai jopa muuttuvat prosessin edetessä tutkijan havaittua uusia näkökulmia aineiston analysoinnissa. Lisäksi kvalitatiivisessa tutkimuksessa tutkija ei tee ennakko-oletuksia tutkimuskohteesta tai tutkimustuloksesta toisin kuin kvantitatiivisessa tutkimuksessa. Tutkijalla on kuitenkin aina subjektiivinen kokemus tutkittavaan aiheeseen. Omat ennakkokäsitykset ja tiedot on hyvä tunnistaa ja tuoda ilmi tutkimuksessa. Näin lisätään myös tutkimuksen rehabiliteettiä. Laadullisessa tutkimuksessa on myös tyypillistä, että tutkittavien määrä on varsin pieni. Tutkittavaa ilmiötä pyritään ymmärtämään perusteellisesti, ja laatu korvaa määrän. Tutkittavat valitaan yleensä harkinnanvaraisesti eli etsitään sellainen otanta, jossa tutkittavat kuuluvat tutkimuksen kohderyhmään. (Eskola & Suoranta, 1998, ss. 16–20)

Opinnäytetyössäni tutkittavat valittiin juuri harkinnanvaraisesti, sillä Virvelinrannan työntekijät olivat valikoineet asiakkaat, joita kysyin osallistumaan tutkimukseeni. Tutkittaviksi valikoituivat asiakkaista sellaiset, joille jää paljon vapaa-aikaa taukoajalla. Monille asiakkaista taukoajat kuluvat arkisiin perusasioihin eli ruokailuun ja wc-käynteihin, mutta osa suoriutuu näistä asioista nopeasti, jolloin heille jää paljon ylimääräistä aikaa tauoille. Lisäksi edellytyksenä oli se, että asiakkaat käyvät päivätoiminnassa samana arkipäivänä, jotta tapaamiskerrat on mahdollista pitää, sillä osa asiakkaista osallistuu päivätoimintaan viitenä päivänä viikossa ja osa vain yhtenä.

4.2.1 Osallistava havainnointi aineistonkeruumenetelmänä

Käytän opinnäytetyössäni aineistonkeruumenetelmänä osallistavaa havainnointia. Osallistavassa havainnoinnissa tutkija pyrkii ymmärtää tutkittavaa ilmiötä. Tutkija osallistuu toimintaan tutkittavien ehdoilla ja tietyn ennalta sovitun ajan verran. Toiminnan ajan tutkija havainnoi tutkittavia ennalta määritellyn teoreettisen näkökulman sekä suunnitelman avulla. Osallistava havainnointi edellyttää tutkijan pääsemistä sisälle yhteisöön ja osaksi tutkittavien elämää. (Vilka 2006, ss. 44–46) Itseäni tutkijana osallistavassa havainnoinnissa auttaa se, että tutkittavat ovat minulle entuudestaan tuttuja. Olen aikaisemmin työskennellyt Virvelinrannassa ja siten ollut osa yhteisöä. Minun on tällä ennakoasetelmalla helpompi päästä takaisin sisälle yhteisöön ja tutkittavien elämään.

Osallistava havainnointi eroaa arkipäiväisestä havainnoinnista niin, että havainnointi tapahtuu itselle vieraassa ympäristössä, jossa itsellä ei ole omaa asemaa tai uraa. Asema on olla ainoastaan tutkijana. Ympäristössä olevat työntekijät eivät ehdi keskittyä pääsääntöisesti havainnointiin tehdessään työtään, minkä vuoksi tutkijalla on erityinen rooli tässä. Erona on myös se, että osallistuvassa havainnoinnissa tutkija järjestelmällisesti tallettaa havaintonsa. Lisäksi tutkijalla on ammattitaitoa havainnointiin ja sen analysointiin. (Eskola & Suoranta, 1998, ss. 98–99) Minulla valmiudet osallistavaan havainnointiin tulevat tieteellisistä lähteistä, joita olen aiheesta lukenut ennen havainnoinnin tekemistä.

On eettisesti oikein, että havainnoinnista kertoo tutkittaville ja he antavat suostumuksen tähän. Havainnointitilanteessa tutkija yleensä seuraa osittain ennalta laadittua havainnointisuunnitelmaa ja osittain menee tilanteen mukana. Osallistava havainnointi on aina subjektiivista toimintaa. Tutkijalla voi olla omia ennako-odotuksia toiminnasta, jolloin hän keskittyy niiden havainnointiin, jolloin osa havainnoista voi jäädä tekemättä. Myös tutkijan tiedot ja kokemukset tutkittavasta ilmiöstä sekä tutkittavista vaikuttavat havaintojen tekoon. Lisäksi on inhimillistä, että tutkijan vireystaso ja mieliala ovat tekijöitä, jotka vaikuttavat tutkimukseen. Osallistavan havainnoinnin subjektisuus tekee tutkimusaineistosta kuitenkin rikkaan ja monivivahteisen. (Eskola & Suoranta, 1998, ss. 101–102)

4.2.2 Teemoittelu analyysimenetelmänä

Aineiston analyysi alkoi havainnointipäiväkirjan lukemisella. Sieltä poimin tutkimuskysymyksiin vastaavia aiheita. Kvalitatiivisen eli laadullisen tutkimuksen analyysi rikastuttaa aineiston informaatiota sekä tekee siitä selkeää ja mielekästä. Analyysi tuottaa näin uutta tietoa tutkittavasta asiasta. (Eskola & Suoranta, 1998, s. 137) Aineistoa voi lähestyä usealla eri analyysitavalla. Valitsin teemoittelun aineistoni analyysitavaksi, sillä koin sen parhaiten lähestyvän opinnäytetyöni aineistoa ja antavan vastauksia tutkimusongelmaan.

Teemoittelussa aineistosta nostetaan esille aiheita eli teemoja, jotka antavat vastauksia tutkimusongelmaan. Teemoittelussa verrataan aiheiden esiintymistä ja niiden mahdollista toistuvuutta. Oleellista on löytää aineistosta aiheet, jotka ovat tärkeitä tutkimuksen kannalta. Teemoittelu on sopiva analysointitapa erityisesti tutkimuksiin, joissa etsitään käytännölliseen ongelmaan vastauksia. Onnistuakseen teemoittelu vaatii vahvaa teorian ja empirian yhteyttä, joka näkyy raportin tutkimustekstissä. (Eskola & Suoranta, 1998, ss. 174–175, 178)

4.3 Tutkimuksen eettisyys ja kestävyys

Opinnäytetyötä tehdessä noudatan Tutkimuseettisen neuvottelulautakunnan (TENK) sekä suomalaisen tiedeyhteisön luomaa hyvää tieteellistä käytäntöä sekä eettisiä periaatteita (TENK, 2023). Huolehdin tarvittavista tutkimusluvista ja suostumuksista ajallaan, valitsen tutkimukseen sopivan aineistonkeruumenetelmän ja käsittelen tutkimuksesta saatuja tietoja luotettavasti. Merkitsen asianmukaiset lähdeviitteet enkä vääristele tutkimuksesta saatuja tuloksia. Kunnioitan tutkimukseen osallistuvien itsemääräämisoikeutta sekä ihmisarvoa. (HAMK, 2023)

Opinnäytetyön kohderyhmänä ovat kehitysvammaiset henkilöt. Kehitysvammaisia ihmisiä on tärkeä tutkia, jotta he tulevat kuulluiksi yhdenvertaisesti muiden ihmisten rinnalla. Olisi eettisesti väärin olla tutkimatta marginaalissa eläviä ihmisryhmiä. (TENK, n.d.) Olen omassa opinnäytetyössäni ottanut kohderyhmän erityistarpeet huomioon. Tutkittavilta kysytään tutkimuslupasuostumus, minkä lisäksi heidän huoltajilleen soitetaan ja kerrotaan opinnäytetyöstä. Jos kotiväelle tulee jälkikäteen kysyttävää opinnäytetyöstä, voivat he olla Virvelinrantaan yhteydessä. Tutkimuslupasuostumus on kirjoitettu selkokielellä Selkokeskuksen ohjeiden mukaisesti ja suostumukseen vaaditaan allekirjoitus. Käyn itse Virvelinrannassa kertomassa valituille asiakkaille opinnäytetyöstä ja käyn läpi tutkimuslupasuostumuksen, jonka jälkeen asiakas voi halutessaan allekirjoittaa sen. Kaikki allekirjoittivat tutkimuslupasuostumuksen. Tilanteessa asiakas voi kysyä lisätietoa tai tarkentavia kysymyksiä, mikäli hän ei ymmärtänyt kaikkea tai hänelle tulee mieleen jotain muuta. Tilanteeseen on varattu riittävästi aikaa, jotta suostumus ja mahdolliset kysymykset ehditään käydä rauhassa läpi. Näin varmistan, että tutkittavat ymmärtävät, millaiseen tutkimukseen osallistuvat. Osallisuusryhmä kokoontuu kolme kertaa, ja jokaisella kerralla edetään rauhassa tutkittaville sopivassa vauhdissa, jotta he ymmärtävät sillä hetkellä käsiteltävän asian ja tulevat näin aidosti kuulluiksi. Osallisuusryhmässä käytetään kommunikoinnin tueksi kuvakortteja, jotka edistävät vaihtoehtoisilla kommunikointitavoilla kuulluksi ja ymmärretyksi tulemista. Osallisuusryhmässä havainnoidaan ja kuullaan tasapuolisesti kaikkia osallistujia.

Opinnäytetyön tilaajan Virvelinrannan nimi näkyy opinnäytetyössä, mutta tutkittavien yksityisyys turvataan niin, että heitä ei pysty tunnistamaan opinnäytetyöstä. Opinnäytetyössä ei mainita, mitkä toimintasiivet osallistuvat tutkimukseen, koska tämä ei ole oleellista tutkimuksen kannalta. Opinnäytetyössä ei kerätä henkilötietoja, eivätkä tutkittavat näy kuvissa, joita raportissa tullaan käyttämään. Lisäksi opinnäytetyössä eivät tule ilmi yksinään kenenkään tutkittavan toiveet ja ajatukset, jolloin etenkin läheiset saattaisivat tunnistaa

henkilön tämän mieltymysten perusteella. Opinnäytetyössä kootaan osallisuusryhmän ajatukset ja toiveet yhteisesti, ja tämä tulee ilmi opinnäytetyön raportissa. Yksittäistä tutkimukseen osallistujaa on siis mahdotonta tunnistaa tästä opinnäytetyöstä.

Opinnäytetyössä otetaan huomioon Suomen YK-liiton (n.d.) asettamat kestävä kehityksen tavoitteet, jotta opinnäytetyö olisi eettisesti kestävä. Opinnäytetyöni vähentää eriarvoisuutta ihmisryhmien välillä osallistamalla vammaisia ihmisiä. Lisäksi opinnäytetyöni edistää oikeudenmukaisuutta ja vammaisten ihmisten ihmisarvoa. Opinnäytetyö tukee myös vammaisten henkilöiden kokonaisvaltaista hyvinvointia edistämällä osallisuutta ja luomalla merkityksellisyyden tunteita.

5 Toiminnallisen osuuden kuvaus

Opinnäytetyössäni koottu osallisuusryhmä koostuu viidestä päivätoiminnan asiakkaasta. Osallisuusryhmä kokoontuu kolme kertaa, ja tapaamisiin on ennalta laadittu suunnitelma, jonka mukaan edetään huomioiden kohderyhmän erityistarpeet. Toiminnallinen osuus on suunniteltu asiakaslähtöisesti, jotta opinnäytetyö pystyy edistämään tutkittavien osallisuutta päivätoiminnassa. Tapaamiskertojen tavoitteena on kerätä opinnäytetyön aineisto sekä luoda konkreettinen tuotos, joka auttaa Virvelinrantaa kehittämään päivätoiminnan taukoaikaa.

5.1 Ensimmäinen tapaamiskerta

Ensimmäisellä osallisuusryhmän tapaamiskerralla tutustuimme ryhmänä toisiimme sekä keskustelimme tämänhetkisestä taukoajasta. Koska kaikki osallisuusryhmän jäsenet eivät tunne toisiaan kovin hyvin, käytimme alussa aikaa siihen, että tutustuimme toisiimme. Tämän ideana oli auttaa luomaan rennompi ja turvallisempi ilmapiiri jakaa omia ajatuksia muille.

Tutustumisen alussa kävimme läpi kuulumiskierroksen. Jokainen ryhmässä sai kertoa, mitä on aamupäivän aikana tehnyt sekä mitä mahdollisia suunnitelmia iltapäivälle vielä on. Ryhmän jäsenten oli helppo kertoa kuulumisiaan, ja puhetta riitti. Kuulumiskierroksen jälkeen aloitimme varsinaisen tutustumisen tutustumiskorttien avulla. Jokainen nosti vuorotellen yhden kortin ja luki kysymyksen ääneen. Kysyjä vastasi ensimmäisenä kortin kysymykseen, jonka jälkeen korttia kierrätettiin ja muut saivat vastata. Kortteja oli yhteensä kuusi, ja jokainen sai nostaa yhden kortin. Minä aloitin ja näytin mallia. Korttien kysymyksistä heräsi myös hieman keskustelua ryhmän jäsenten välille.

Tutustumisen jälkeen siirryimme keskustelemaan tämänhetkisestä taukoajasta. Tarkoituksena oli keskustella ja jakaa ajatuksia taukoajasta ja -toiminnasta. Minulla oli keskustelun tueksi valmiita kysymyksiä ja lisäksi käytin Papunetin hymynaamakuvakortteja. Toimin ryhmässä fasilitaattorina, jotta kaikkien ajatukset ja mielipiteet tulivat kuulluiksi. Keskustelu oli asiakaslähtöistä, ja jokaiselta ryhmän jäseneltä kysyttiin erikseen mielipidettä ja ajatuksia eri kysymysten ja aiheiden kohdalla. Kysyin myös tarkentavia kysymyksiä ja varmistin, että ymmärsin, mitä asiakkaat tarkoittavat. Taukoajasta keskustelu oli suhteellisen helppoa asiakkaille. Osa oli vähäsanaisempia ja osalla oli paljon ajatuksia. Tämä vaihteli myös hieman kysymyskohtaisesti. Välillä myös kommentoitiin toisten ajatuksiin, mutta he eivät puhuneet toistensa päälle, vaan antoivat muille rauhan puhua.

Keskustelu poukkoili aiheen ulkopuolelle varsin paljon. Tähän vaikutti iltapäiväaika, jolloin asiakkaiden on haastavampi keskittyä sekä lämpötila, sillä koko päivä oli ollut varsin kuuma. Osa asiakkaista myös tunsu toisensa paremmin, mikä teki sen, että he alkoivat keskenään jutella aiheen ulkopuolisia asioita. Palauttelin asiakkaiden ajatuksia lempeästi takaisin aiheen pariin ja muistutin keskittymään asiaan. Oivalsin, että asiakkaiden on hieman haastava keskittyä pelkkään keskusteluun. Kuvakortteja käytin tukena yhden teeman käsittelyssä ja päätin, että tulevilla tapaamiskerroilla käytämme niitä enemmän, sillä ne auttoivat keskittymään aiheeseen paremmin, kun keskustelun tukena oli jotain konkreettista.

Keskustelun jälkeen kysyin suullista palautetta ensimmäisestä tapaamisesta. Halusin tietää, miltä asiakkaista tuntui käydä keskustelua taukoajasta sekä saivatko he sanoa kaiken, minkä halusivat. Halusin myös tietää, pitivätkö he tapaamiskerran sisällöstä vai oliko jotain, mikä ei ollut niin mukavaa ja mitä voisi kehittää seuraavaan tapaamiseen. Palautteen jälkeen kiitin osallistumisesta ensimmäiseen osallisuusryhmän tapaamiseen ja kerroin, että tapaamme ylihuomenna seuraavan kerran. Lisäsin, että ohjaajat vielä muistuttavat asiasta tapaamispäivänä.

Aikaa olin tapaamiseen varannut puolitoista tuntia, mutta todellisuudessa tapaaminen kesti tunnin ja lopun ajan kuuntelimme kesäistä musiikkia niin, että jokainen sai valita yhden kesäisen kappaleen, minkä kuuntelimme yhdessä. Vaikka aikaa jäi yli, tapaamiseen oli hyvä varata mieluummin liikaa aikaa kuin liian vähän kiireen välttämiseksi. Aloitimme tapaamisen hieman myöhässä minusta johtumattomista syistä. Yhden asiakkaista täytyi lähteä hieman ajoissa ennen varsinaisen tapaamisajan loppumista, mutta koska lopetimme ajoissa, niin tämäkään ei haitannut. Tuo puolitoista tuntia oli siis varsin hyvä aika, minkä päätin pitää myös seuraavassa tapaamisessa niin kuin olin alun perin suunnitellut.

5.2 Toinen tapaamiskerta

Toisella tapaamiskerralla selvitin osallisuusryhmän jäsenten toiveita tulevaisuuden taukoajasta sekä loimme kuvataulun syntyneiden toiveiden pohjalta. Tapaamiskerran alussa palautin mieleen, mitä teimme ja mistä keskustelimme viime kerralla, sekä kerron, että tällä kertaa keskitymme toiveisiin tulevaisuuden taukoajasta. Näin sain ryhmän jäsenet asennoitumaan tulevaan toimintaan. Alussa kävimme samanlaisen kuulumiskierroksen kuin ensimmäisellä kerralla, jotta tunnelma rentoutui ja omista ajatuksista ja toiveista tuntui helpommalta puhua ääneen. Halusin pitää myös tapaamiskertojen alut ja loput samanlaisina, koska kehitysvammaisille henkilöille rutiinit ja toistuvuus ovat tärkeitä.

Seuraavaksi levitin pöydälle erilaisia Papunetin kuvakortteja, jotka kuvastavat erilaisia tekemisiä. Kävin ensin kortit läpi yksitellen. Jokainen asiakas sai vuorollaan valita kortin, joka kuvasti hänelle tekemistä, jota hän haluaisi taukoajalla tehdä. Kierroksia oli kaksi, eli jokainen sai valita kaksi eri korttia. Korostin, että asian voi keksiä myös itse, jos korteista ei löytynyt mieleistä asiaa, sillä korttien tarkoitus oli antaa ideoita. Sai myös valita saman kortin kuin toisella. Toiminta sai olla myös sellaista, mitä asiakas teki jo sillä hetkellä tauolla, jos halusi tehdä sitä myös jatkossa tehdä.

Kun mieleiset kuvakortit oli valittu, kerroin, että teemme toiveista kartonkisen kuvataulun. Seuraavaksi etsimme netistä sellaisia kuvia, jotka kuvastivat aiemmin valittuja kuvakortteja. Internetissä oli paljon valinnanvaraa, siinä, millaisen kuvan halusi ilmaisemaan tiettyä toimintaa tai asiaa. Asiakkaat saivat valita mieluisan kuvan itse. Katsoin kuitenkin, että kuvat olivat ymmärrettäviä, koska oli oleellista, että kuvan tarkoituksen ymmärsi vain katsomalla kuvaa. Valinnan jälkeen kuvat tulostettiin, leikattiin ja liimattiin kuvatauluun. Asiakkaat saivat sijoitella kuvat itse haluamaansa kohtaan. Kehotin kuitenkin katsomaan, että kuva ei peittänyt toista kuvaa ja että se oli samoin päin muiden kuvien kanssa, jotta taulu olisi mahdollisimman selkeä ja ymmärrettävä työntekijöille sekä muille asiakkaille. Kaikki asiakkaat leikkasivat kuvat itse irti paperista, ja osaa autoin liiman levittämisessä.

Kuvien tulostamisessa oli auttamassa työntekijä, jotta pystyimme tulostamaan kahdella tietokoneella yhtä aikaa. Tällöin asiakkaiden ei tarvinnut odottaa kauaa, että he pääsivät vuorollaan valitsemaan ja tulostamaan kuvat. Kysyimme jokaiselta asiakkaalta, haluaako hän itse selata kuvia vai ei. Kukaan ei halunnut selata kuvia itse, mutta he valitsivat itse kuvat. Työntekijän läsnäolo ei vaikuttanut suuresti ryhmädynamiikkaan, koska painotin, että hän on apukäsinä tapaamiskerralla. Osa asiakkaista tunsu työntekijän paremmin, mikä näkyi

keskustelun aloituksina aiheen ulkopuolelta työntekijälle. Nämä keskustelun aloitukset olivat kuitenkin vähäisiä, ja keskustelut lyhyitä, joten ne eivät häirinneet aiheeseen keskittymistä.

Saimme kuvataulun valmiiksi, vaikka alun perin olin aikatauluttanut sen jäävän kesken. Kuvien valitseminen sujui kuitenkin ripeästi työntekijän ollessa apuna. Tapaamiseen meni koko puolitoista tuntia. En kokenut tarvetta jättää kuvataulun tekoa kesken, koska aika riitti hyvin, eikä kuvataulun kanssa tullut kiire.

5.3 Kolmas tapaamiskerta

Kolmannen tapaamiskerran suunnitelma meni kokonaan uusiksi. Olisin voinut tiputtaa viimeisen tapaamiskerran pois, sillä saimme suunnitelman tehtyä nopeammassa ajassa mitä suunnittelin. Minua oli kuitenkin jo aikaisemmin kiinnostanut yhteisöllisyyden tutkiminen päivätoiminnassa. Suunnittelin tapaamisen kolmannen kerran siten, että keskustelemme yksin ja ryhmässä olemisesta taukoajalla. Yksi osallisuusryhmän jäsen ei päässyt viimeiselle tapaamiskerralle, joten ryhmä oli hiukan pienempi.

Tapaamisen alussa muistutin jälleen, mitä viimeksi teimme, sekä avasin hiukan, mitä kyseinen kerta tulee pitämään sisällään. Tämän jälkeen kävimme tavaksi muodostuneen kuulumiskierroksen niin, että jokainen sai sillä kertaa kertoa, miten oma juhannus meni. Juhannus oli ollut edeltävänä viikonloppuna.

Käytin tällä kertaa enemmän kuvakortteja keskustelun tukena ja huomasin niiden auttavan aiheessa pysymisessä sekä aiheen ymmärtämisessä. Alussa jaoin kaikille kaksi kuvakorttia, jotka olivat ne, jotka asiakkaat olivat viime kerralla valinneet kuvastamaan toivetekemistään. Jokainen sai vuorotellen eteensä myös kolme kuvakorttia, jotka kuvastivat yhdessä- ja yksinoloa. Asiakkaat saivat kuvakorttien avulla kertoa, haluavatko he tauoilla tehdä mieleisiään asioita yksin vai yhdessä muiden kanssa. Jätin yhteisöllisyyskuvakortit pöydän keskelle kierroksen jälkeen muistuttamaan teemasta. Tämän jälkeen keskustelimme aiheesta ensimmäisen tapaamiskerran tavoin. Aiheesta pysyttiin paremmin kuin ensimmäisellä kerralla. Keskustelu eteni paljon omalla painollaan ja muiden kertomuksia kommentoitiin.

Tapaamisen lopussa kysyin suullista palautetta kahden edellisen kerran tavoin. Kaikilla kerroilla palaute on ollut positiivista eikä mitään negatiivista tai kehitettävää noussut esille. Kiitin myös opinnäytetyöhöni osallistumisesta. Asiakkaiden ajatusten tutkiminen taukoajan

yhteisöllisyydestä teki opinnäytetyöstäni laajemman. Lisäksi Virvelinranta saa kattavamman tutkimuksen, jonka avulla kehittää toimintaa.

6 Tutkimuksen tulokset

Tutkimuksen tehtävä oli saada tietoa siitä, millaiseksi Virvelinrannan päivätöiminnan asiakkaat kokevat tämänhetkisen taukoajan sekä millaista taukotoimintaa he kaipaavat. Analyysin kautta tarkentuivat teema-alueet, jotka selventävät kehitysvammaisten henkilöiden kokemuksia ja toiveita taukoajasta. Tämänhetkisen taukoajan kokemuksista kertovat teema-alueet ovat: ilon kokemukset sekä rentoutuminen. Taukotoiminnan toiveita kuvaavat teema-alueet taas ovat: osallisuuden kokemus, monipuolinen toiminta, vuorovaikutuksen ja kommunikaation merkitys sekä yhteisöllisyyden tärkeys.

6.1 Tämänhetkinen tauko aika

Teema-alueet, jotka pitävät sisällään kehitysvammaisten henkilöiden kokemuksia ja ajatuksia tämänhetkisestä taukoajasta, ovat ilon kokemukset sekä rentoutuminen. Nämä teema-alueet on koottu kohtiin 6.1.1–6.1.2. Teemat vastaavat ensimmäiseen tutkimuskysymykseen, joka koski sitä, millaiseksi asiakkaat kokevat tämänhetkisen taukoajan.

6.1.1 Ilon kokemukset

Kaikki viisi osallisuusryhmän jäsentä kokivat taukoajan hyvin mielekkäänä. Kävi ilmi, että tauko aikaan sekä taukotekemiseen oltiin varsin tyytyväisiä. Kaikki ryhmän jäsenet mainitsivat erilaisia tauoilla tekemiään asioita, ja puhuivat niistä hyvin tyytyväiseen sävyyn. Yksi jäsen kertoi taukotekemisensä vaihtelevan paljon, mutta muiden kertomuksista kävi ilmi, että he tekivät tauoilla pääasiassa samoja asioita. Tekeminen oli kaikilla jotain mieluista, joka vastasi omia mielenkiinnon kohteita. Esimerkiksi musiikin kuuntelu ja kaverin kanssa juttelu koettiin mukavaksi, ja ne toivat iloa. Kaikki ryhmän jäsenet puhuivat taukoajasta hyvin iloiseen ja positiiviseen sävyyn sekä vastasivat nopeasti ja varman oloisesti kysymyksiin. Ryhmän jäsenet eivät vaikuttaneet epäröivän omia mielipiteitään, mikä kertoo tyytyväisyydestä nykyiseen taukotoimintaan.

Keskustelussa heräsi jo kahdelle ryhmän jäsenelle ajatuksia siitä, mitä taukoajalla olisi myös mukava tehdä. Nämä toiveet tulivat myöhemmin esille uudestaan, kun keskustelimme taukotoiminnan toiveista. Vaikka tauko aika tuottaa pääasiassa iloa, halutaan siihen myös

välillä vaihtelua ja erilaista tekemistä, joka tuottaa myös nautintoa. Päivätoiminnan asiakkailla on kuitenkin monia mielenkiinnon kohteita ja asioita, joiden tekemisestä he pitävät. Eri asiat tuovat eri tavalla iloa ja mielihyvän tuntemuksia, ja näitä iloa tuovia asioita pidettiin tärkeänä taukotekemisenä.

6.1.2 Rentoutuminen

Tämänhetkinen tauko aika koettiin myös rentouttavana. Rentouttavan siitä teki se, että sai rauhassa tehdä mieleisiä asioita. Päivätoiminnan toimintatuokioissa tekeminen vaihtelee paljon, eikä siihen pysty aina itse vaikuttamaan. Taukoajana puolestaan voi tehdä haluamia asioita. Ryhmän jäsenet kertoivat myös olevansa jonkin verran yksin taukoajana. Lyhytkin oma aika rentouttaa, sillä päivätoiminta on hyvin yhteisöllistä ja toimintatuokioissa tehdään ryhmissä erilaisia asioita. Näin ollen erityisesti osa ryhmän jäsenistä koki tärkeänä saada olla hetken aikaa yksin. Yksin oleminen koettiin rentouttavana, ja sen nähtiin antavan energiaa iltapäivän toimintahetkeen sekä muuhun loppupäivään.

Tauko aika koettiin rentouttavaksi myös sen takia, että sitä jäi reilusti kaikille lounaan ja kolmelle myös välipalan jälkeen. Tällöin ehtii olemaan rauhassa yksin tai halutessaan muiden kanssa ilman kiireen tuntua. Kolme ryhmän jäsenistä ilmaisi, että tauko aika on sopivan pituinen. Siinä ehtii rentoutua tarpeeksi ennen iltapäivän toimintatuokion alkamista tai kotiin lähtemistä. Kaksi jäsenistä puolestaan kertoi toivovansa taukoajan olevan nykyistä pidempi. Heille rauhassa oleminen ja oman mielekkään asian tekeminen on siis hyvin tärkeää. Myös päivätoiminta on mielekäs ympäristö kyseisten asioiden tekemiseen.

6.2 Toiveet taukoajalle

Teema-alueet, jotka pitävät sisällään kehitysvammaisten henkilöiden toiveita ja ajatuksia taukotoiminnan kehittämiseksi, ovat osallisuuden kokemus, monipuolinen toiminta, vuorovaikutuksen ja kommunikaation merkitys sekä yhteisöllisyyden tärkeys. Nämä teema-alueet on koottu kohtiin 6.2.1–6.2.4 Teemat vastaavat toiseen tutkimuskysymykseen siitä, millaista taukotoimintaa asiakkaat kaipaavat tulevaisuudessa.

6.2.1 Monipuolinen toiminta

Osallisuusryhmän jäsenten puheissa tuli ilmi monenlaisia toiveita taukoajan tekemiseen. Kaikilla oli omia mielenkiinnon kohteita ja osittain myös samoja. Kolme ryhmän jäsenistä

kertoi pitävänsä käsillä tekemisestä: esimerkiksi maalaaminen ja piirtäminen olivat heille mieluisaa puuhaa. Kahden muun ryhmäläisen mielestä mielekästä puuhaa oli joko musiikin kuuntelu tai itse instrumenttien soittaminen musatilassa.

Osa toiveista oli sellaisia, mitä ryhmäläiset tekevät tällä hetkellä tauoilla ja haluavat jatkossakin tehdä. Monet toiveista puolestaan olivat sellaisia aktiviteetteja, mitä osallisuusryhmän jäsen oli päässyt toimintatuokioissa kokeilemaan ja haluaisi myös taukoajalla tehdä. Yksi osallisuusryhmän jäsen piti esimerkiksi liikuntasalissa pallon heittelystä ja pelaamisesta kaverin kanssa, ja hänen mielestään se olisi mukavaa ja rentoa puuhaa myös taukoajalle.

Osallisuusryhmän tapaamisissa nousi esille myös kahden ryhmäläisen toive koripalloryhmästä, jollainen oli ennen korona-aikaa. Koripalloryhmässä heiteltiin rennosti koripalloa liikuntasalissa ilman sen kummempia sääntöjä yhden ohjaajan vetämänä. Koripalloa heiteltiin nimenomaan tauoilla ja erityisesti iltapäivällä, kun odotettiin kotiinlähtöä. Ryhmässä todettiin, että ennen korona-aikaa oli muitakin hyviä juttuja, joita toivoisi takaisin koripalloryhmän lisäksi. Nämä toiveet liittyivät erityisesti toimintatuokioissa pidettäviin ryhmiin.

6.2.2 Osallisuuden kokemus

Kun ryhmän jäsenet kertoivat toiveitaan, havaittavissa oli se, että moni piti sellaisista asioista, joissa he pääsivät itse aktiivisesti tekemään jotain. Moni halusi jonkinlaista toiminnallista ja luovaa tekemistä. He pitivät siitä, että saivat itse tehdä jotain ja mahdollisesti nähdä oman kädenjälkensä tuloksen. Yksi ryhmän jäsen kertoi, että hän tykkää kasvattaa omaa chilikasviaan. Sitä saa kastella säännöllisesti, mikä on mukavaa puuhaa. Sen lisäksi kasvusta voi muullakin tavalla huolehtia. Kun kasvusta on huolehtinut oikein, näkee, kun se alkaa kasvamaan, mistä tulee onnistumisen kokemuksia. Tällöin haluaa jatkossa myös kasvattaa uusia chili- tai muita kasveja.

Yksi ryhmän jäsen pohti, mistä voisi pitää, ja keksi, että pintojen pyyhkiminen ja muut pienet siistimistehtävät voisivat olla mukavia. Niissä näkee oman kädenjälkensä ja konkreettisen edistymisen, kun saa lian pois tai jotkin tavarat järjesteltyä paikoilleen. Näistä syntyy myös onnistumisen kokemuksia, kun on saanut itse tehtyä jonkin asian ja onnistunut sen teossa toivotulla ja odotetulla tavalla.

6.2.3 Vuorovaikutuksen ja kommunikaation merkitys

Vuorovaikutus etenkin työntekijöiden kanssa koettiin merkitykselliseksi ja iloa tuovaksi asiaksi. Työntekijöille juttelu tuo hyvää mieltä ja on mukavaa. Yksi ryhmän jäsen nosti esille, että työntekijöille on helppoa ja turvallista puhua mistä vain asiasta, sillä he eivät kerro asioita eteenpäin. Hän koki tärkeäksi sen, että päivätoiminnassa on edes yksi työntekijä, jolle voi tarvittaessa kertoa murheistaan. Tämä lisää myös turvallisuuden tunnetta. Muut osallisuusryhmän jäsenet yhtyivät tähän ajatukseen, ja osa jakoi omia kokemuksiaan kyseisen asian tärkeydestä. Toivottiin, että erityisesti tauoilla työntekijöillä olisi aikaa kuunnella, mikäli mieltä painaa jokin asia.

Taukoajan viettäminen osittain myös työntekijöiden kanssa koettiin mielekkäänä, ja osa toivoi mahdollisuuksia siihen jatkossa enemmän. Työntekijöiden kanssa juttelua arkipäiväisistä asioista pidettiin mukavana. Kaksi ryhmän jäsenistä kertoi, että se tuotti heille iloa ja hyvää mieltä. Osa ryhmäläisistä puolestaan ilmaisi haluavansa olla tauoilla nimenomaan yksin, eivätkä he kaivanneet työntekijöiden tai muiden asiakkaiden seuraa. Kaikkien asiakkaiden kanssa ei siis tarvitse tauoilla keskustella, eikä olisi aikaakaan.

6.2.4 Yhteisöllisyyden tärkeys

Yhteisöllisyyden kokeminen koettiin tärkeäksi taukoajalla. Moni ryhmän jäsen koki, että taukoajalla on mielekästä olla muiden asiakkaiden tai työntekijöiden kanssa. Kaikki ryhmän jäsenet olivat sitä mieltä, että kaikkiin tai joihinkin taukoajan aktiviteetteihin olisi kiva osallistua kaksin tai useamman henkilön kanssa. Myös ne osallisuusryhmän jäsenet, jotka kokivat yksin olemisen tärkeäksi taukoajalla, halusivat tehdä joitain juttuja mieluummin yhdessä kuin yksin. Ryhmän jäsenet toivat myös esille, että heistä olisi mukavaa, jos joku toinen asiakkaista haluaisi tehdä samaa asiaa tauoilla kuin he. Yksi ryhmän jäsenistä ilmaisi piirtämisen mukavana taukotekemisenä, ja hänestä olisi mielekästä, jos joku toinen haluaisi piirtää hänen kanssaan samaan aikaan saman pöydän ääressä.

Useampi ryhmän jäsen toi keskustelussa esille, että heillä on hyvä yhteishenki oman toimintasiipensä kesken. Tämä lisäsi halukkuutta yhteiseen tekemiseen ja olemiseen taukoajalla. Keskustelussa tuotiin esille, että hyvän yhteishengen ansiosta on mukava olla porukalla ja tehdä asioita yhdessä.

7 Johtopäätökset

Tämänhetkinen tauko aika ja -toiminta koetaan mielekkäänä, ja monilla asiakkaista on mukavaa tekemistä, josta he nauttivat. Kyseiset asiat tuovat iloa ja hetken lepoa ennen iltapäivän toimintahetken alkua. Moni asiakkaista haluaa päivittäin tai melkein päivittäin tehdä samoja asioita tauoilla, joihin asiakas ei ole kyllästynyt ja joista hän pitää kovasti. Mitään suuria muutoksia taukotoimintaan ei kaivata, mutta uusia mahdollisuuksia sen sijaan toivotaan. Asiakkailta saattaa olla mielessä monia asioita, joita olisi mukava tehdä tai kokeilla, mutta joita ei tule sanoneeksi niitä ääneen, sillä on helpompi tyytyä tuttuihin aktiviteetteihin ja toimintoihin. Tämänhetkinen tauko aika koetaan rentouttavana, mikä on tärkeä asia, sillä tauoilla kuuluu levätä ja hengähtää, jotta jaksaa osallistua toimintahetkiin ja muuhun päivätoiminnan toimintaan. Se, että taukoajana pystyy rentoutumaan omalla tavallaan, tarkoittaa, että taukotoiminta on mielekästä ja voimia antavaa. Päivätoiminnan asiakkaiden mielestä tauko aika on tällä hetkellä oikein mukavaa Virvelinrannassa.

Jatkossa Virvelinranta pystyy kehittämään taukotoimintaansa antamalla asiakkaille uusia mahdollisuuksia vanhojen tuttujen rinnalle. Tässä auttaa kuvataulu (kuva 1), joka syntyi osallisuusryhmän tapaamiskerroilla. Kuvatauluun on koottu taukotoimintaa, jota ryhmän jäsenet toivoivat taukoajalla olevan mahdollista tehdä. Taulussa on kuvia monenlaisesta toiminnasta ja todennäköisesti monelle mielekästä tekemistä. Kuvataulussa on kuvia piirtämisestä, kuvien värityksestä ja muista kädentaitopuuhiista, musiikin kuuntelusta, kitaran soittamisesta, siivouspuuhiista, koripallon pelaamisesta ja muusta pallon heittelystä sekä kasvien kastelusta. Jokaisella on kuitenkin yksilölliset mielenkiinnon kohteet, eivätkä kaikki toiminnat miellytä kaikkia. Etenkin tauoilla tämä tulee erityisesti ottaa huomioon, koska silloin saa nimenomaan valita, mitä haluaa tehdä, toisinkuin toimintatuokioissa. Se, mitä tauoilla haluaa puuhata, voi myös vaihdella päivän, mielentilan ja jaksamisen mukaan. Sen vuoksi taukotoimintaa ei tarvitse suunnitella tarkasti. Tärkeintä on olla valmis antamaan mahdollisuuksia, kysymään mielipiteitä sekä rohkaisemaan kunkin asiakkaan omien mielenkiintojen mukaisten asioiden tekemiseen. Taukotekemisen mahdollisuuksien luomisessa on tärkeää ottaa huomioon monipuolisesti erilaiset vaihtoehdot, monenlainen osallisuutta edistävä toiminta sekä mahdollisuuksien antaminen yhdessä olemiseen ja yhdessä tekemiseen. Tärkeää on myös antaa asiakkaan oikeasti itse valita ja päättää, mitä hän haluaa tehdä ja mitä ei.

Kuva 1 Kehitysvammaisten asiakkaiden kanssa yhdessä laadittu kuvataulu taukotoiminnan toiveista

Myös aikaisemmissa tutkimuksissa, joissa haluttiin edistää kehitysvammaisten asiakkaiden osallisuutta päivätoiminnassa, nousi esille joitakin samoja edistyskeinoja kuin omassa tutkimuksessani. Esimerkiksi yhteisöllisyyden vahvistaminen ja kommunikoinnin merkitys ja tärkeys näkyi muissa tutkimuksissa. Kommunikointi on varmasti yksi tärkeimmistä osallisuuden edistyskeinoista, jotta työntekijät oikeasti tietävät, mitä mieltä asiakas on ja mitä asioita hän toivoo ja haluaa. Muissa tutkimuksissa nousi esille myös monia muita asioita, jotka liittyivät kyseisen päivätoimintakeskuksen kehittämistarpeisiin. Muissa tutkimuksissa myös keskityttiin edistämään osallisuutta yleisesti päivätoiminnassa, kun taas oman tutkimukseni painopiste oli taukotoiminnassa.

8 Pohdinta

Opinnäytetyöni lähti liikkeelle halusta edistää päivätoiminnan asiakkaiden osallisuutta ja rajautui lopulta taukotoiminnan kehittämiseen. Tutkimus eteni johdonmukaisesti, ja vankan tietoperustan pohjalta oli helppoa suunnitella osallisuusryhmän tapaamiskertoja. Tutkimuksen toiminnallinen osuus onnistui hyvin, sillä siinä syntyi tuotos, joka vastasi tutkimuksen tavoitetta. Toiminnallisen osuuden osallisuusryhmän kokoontumisten

aikataulutus toi hieman haasteita, ja kolmannen tapaamiskerran suunnitelma menikin uusiksi. Tämä kuitenkin rikasti ja monipuolisti tutkimusta, sillä laajensin hieman tutkimuksen aihetta koskemaan myös yhteisöllisyyden tärkeyttä.

Valitsin tutkimukseeni tärkeän ja ajankohtaisen aiheen, joka motivoi minua tutkimuksen teon eri vaiheissa. Tutkimuksen tekeminen oli mielenkiintoista ja antoisaa. Opin tutkimuksen teon eri vaiheista. Teoreettinen tietoperusta antaa pohjan tutkimukselle, jonka lisäksi on oleellista lukea aikaisempia tutkimuksia samantyyppisestä aiheesta, jotta tietää, millaista tietoa aiheesta on jo olemassa. Tämä hyödyttää omassa tutkimusprosessissa. Tutkimuksen onnistumisen kannalta on oleellista valita aineistonkeruu- ja analyysimenetelmät oikein. En olisi saanut selville päivätoiminnan asiakkaiden mielipiteitä yhtä luotettavasti, jos olisin kerännyt aineiston kyselylomaketta tai haastattelua käyttäen. Luovat menetelmät myös tukivat onnistuneesti mielipiteen ilmaisussa.

Yksi oman tutkimukseni vahvuus on eettisyyden ja kestävyuden huomioiminen koko tutkimusprosessin aikana. Olen onnistunut kohtaamaan tutkittavat sensitiivisesti, johon oman aikaisempi työkokemus on auttanut. Olen myös onnistunut ottamaan huomioon kohderyhmän erityistarpeet, millä olen varmistanut, että tutkittavat tulevat kuulluiksi ja heidän oikea mielipiteensä tulee tutkimuksessa esille. Opinnäytetyöni on osaltaan edistänyt tutkittavien osallisuutta, mikä on vaikuttanut hyvinvoinnin tukemiseen ja merkityksellisten kokemusten luomiseen.

Osallisuusryhmän kokoontumisissa oli rento ilmapiiri ja ryhmän jäsenet olivat tuttavallisia keskenään, sillä he kommentoivat myös toisten ajatuksia ja kuuntelivat, mitä muut kertoivat. Tähän vaikutti paljon se, että suurin osa asiakkaista tunsivat keskenään toisensa hyvin tai edes jotenkuten. Kaikki ryhmän jäsenet tunsivat myös minut entuudestaan suhteellisen hyvin, eikä heidän näin ollen tarvinnut rakentaa luottamusta uuteen ihmiseen. Tämän vuoksi minulle oli helppo kertoa omia mielipiteitään ja ajatuksiaan, ja keskustelu oli monipuolista heti alusta alkaen. Tämä oli tutkimuksen kannalta hyvä asia, sillä jokainen halusi ja uskalsi tuoda omia ajatuksiaan esille.

Onnistuin tutkijan roolissa hyvin, sillä toimin objektiivisesti enkä antanut aiempien tietojen ja kokemusten tutkittavista vaikuttavan tutkimustuloksiin. Oli hyvä asia, että olin tutkittaville tuttu ihminen, sillä he luottivat minuun heti alusta alkaen eikä luottamusta tarvinnut rakentaa. Samasta syystä oli myös hyvä, että tutkittavat tunsivat entuudestaan. Rento ja turvallinen ilmapiiri auttoi tutkimuksen onnistumista. Tutkittaville oli tärkeää myös osallistua opinnäytetyöhöni, sillä he olivat innoissaan, kun kerroin heille tutkimuksestani ja siitä, mitä se

käsittelee. Tämän vuoksi tutkittavilla oli motivaatiota osallistua tutkimukseen, ja sitä myöten he ilmaisivat laajasti mielipiteitään ja keskustelivat asioista. Heille oli tärkeä kokemus tulla ylipäättään valituiksi tutkimukseen, mikä jo itsessään antoi merkityksellisyyden kokemuksia.

Tutkimustulokseni hyödyttävät Virvelin päivätoimintakeskusta jatkossa kehittämään toimintaa entistä asiakaslähtoisemmäksi ja osallisuutta edistävämmäksi. Kuvataulusta tuli sellainen kuin suunnittelin: selkeä ja informaatiota antava kokonaisuus, joka on kehitysvammaisten asiakkaiden näköinen. Kuvataulu on myös saavutettavassa muodossa, sillä kuvat ovat isoja ja selkeitä sekä otsikko on kirjoitettu mustalla, paksulla tussilla tikkukirjaimin.

Virvelinrannassa otetaan asiakkaiden toiveet hyvin huomioon toiminnan suunnittelussa ja toiminta on muutenkin hyvin monipuolista. Jatkotutkimusideani olisi selvittää, onko sellaisia ryhmiä tai sellaista toimintaa, jota asiakkaat toivoisivat päivätoiminnassa olevan, mutta mitä vielä tällä hetkellä ole. Voi olla, että tällaisia ryhmiä tai tällaista toimintaa ei löydy. Toisaalta asiakkailta voi löytyä monia uusia ideoita.

Lähteet

- Åbeg, L. (2023). Kehitysvammaisuus. Lääkärikirja Duodecim. Kustannus Oy Duodecim. <https://www.terveyskirjasto.fi/dlk00556>
- Eskola, J. & Suoranta, J. (1998). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Vastapaino.
- HAMK. (2023). *Ennen opinnäytetyön aloittamista*. Hämeen ammattikorkeakoulu. <https://www.hamk.fi/opiskelijan-ohjeet/ennen-opinnaytetyon-aloittamista/>
- Huotari, T. (2020). *Kehitysvammaiset henkilöt osalliseksi tavoitteiden laadintaan työ- ja päivätoiminnoissa*. [opinnäytetyö, ylempi AMK, Karelia-ammattikorkeakoulu]. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/356134/Huotari_Tarja_2021_01_25.pdf?sequence=2
- Kari O., Laakso S., Niskanen T. & Seppänen M. (2020). *Vammaistyön käsikirja*. [äänikirja]. Sanoma Pro.
- Korhonen, M. (2021). *Osallisuustalo AITO:n päivätoiminnan kehittäminen*. [opinnäytetyö, ylempi AMK, Savonia-ammattikorkeakoulu]. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-202105046803>
- Laki kehitysvammaisten erityishuollosta 1977/519. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1977/19770519#L1P10>
- Laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista 1992/734. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1992/19920734#P4>
- Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista 380/1987. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1987/19870380>
- Perkka-Jortikka Katriina. (2005). *Kasva tosi johtajaksi*. Helsinki: Edita Prima Oy.
- Saari Juho. (2011). *Hyvinvointi. Suomalaisen yhteiskunnan perusta*. Gaudeamus.
- Somera, J. & Tainala, P. (2015). *Päiväaikaista toimintaa kehittämässä. Lahtiset-ryhmän perustaminen nuorten kehitysvammaisten toiveiden pohjalta*. [opinnäytetyö, ylempi AMK, Lahden ammattikorkeakoulu]. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2015091514642>
- STM. (2021). *Oikeus osallisuuteen ja yhdenvertaisuuteen. YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksien yleissopimuksen kansallinen toimintaohjelma 2020–2023*. Sosiaali- ja terveysministeriö. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-8459-2>
- STM. (n.d.). *Vammaispalvelujen lainsäädäntö on uudistettu*. Sosiaali- ja terveysministeriö. <https://stm.fi/vammaispalvelulaki>
- Suomen YK-liitto. (n.d.). *Kestävä kehitys*. <https://www.ykliitto.fi/kestava-kehitys>
- TENK. (2023). *Hyvä tieteellinen käytäntö (HTK)*. Tutkimuseettinen neuvottelulautakunta. <https://tenk.fi/fi/tiedevilppi/hyva-tieteellinen-kaytanta-htk>

- TENK. (n.d.). *Etiikkaa pohdittavaksi lapset ja vammaiset*.
https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/Ullamaija_Seppala.pdf
- THL. (2017). *Mitä osallisuus on? Osallisuuden viitekehystä rakentamassa*. Terveyden ja hyvinvoinninlaitos.
<https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-917-0>
- THL. (2019). *Luova ryhmätoiminta lisää hyvinvointia*. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
<https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-329-8>
- THL. (2022). *Vammaisten ihmisten osallisuus*. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
<https://thl.fi/fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja/vammaisuus-yhteiskunnassa/vammaisten-ihmisten-osallisuus>
- THL. (2023a). *Päivätoiminta*. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
<https://thl.fi/fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja/tuki-ja-palvelut/paivatoiminta>
- THL. (2023b). *Osallisuuden edistäjän opas*. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
<https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-408-088-0>
- Tukiliitto. (n.d.). *Osallisuus*. <https://www.tukiliitto.fi/toiminta/tuki-ja-valmennus/osallisuus/>
- Verner. (n.d.). *Kehitysvammaisuus*. <https://verneri.net/yleis/kehitysvammaisuus>
- Verner. (2022a). *Lääketieteellinen näkökulma*. <https://verneri.net/yleis/laaketieteellinen-nakokulma>
- Verner. (2022b). *Toimintakyvyn näkökulma*. <https://verneri.net/yleis/toimintakyvyn-nakokulma>
- Verner. (2022c). *Sosiaalinen näkökulma*. <https://verneri.net/yleis/sosiaalinen-nakokulma>
- Vilka, H. (2006). *Tutki ja havainnoi*. Tammi.
- Yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 27/2016.
https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/2016/20160027/20160027_2#idm45053757458736

Liite 1. Aineistonhallintasuunnitelma

Opinnäytetyön nimi: Kehitysvammaisista päivätoiminnan asiakkaista koottu osallisuusryhmä ideoi taukotoimintaa

Opinnäytetyön tekijä: Meri Kuusela

AINEISTON HANKINNAN MENETELMÄT JA AINEISTON MUOTO

Opinnäytetyön aineisto kerätään Virvelinrannan päiväaikaisen toiminnan kehitysvammaisilta asiakkailta. Opinnäytetyöhön on tarkoitus osallistua viisi asiakasta, joista muodostetaan osallisuusryhmä. Osallisuusryhmä kokoontuu kolme kertaa puoleksitoista tunniksi kerrallaan. Aineiston hankinnan menetelmänä käytetään osallistavaa havainnointia jokaisella kokoontumiskerralla.

Havainnoinnista syntyvä aineisto tulee olemaan Microsoft Wordiin kirjoitetut muistiinpanot. Analysoitava aineisto tulee olemaan opinnäytetyöhön toiminnallisen osuuden tuotoksena syntynyt kartonkinen kuvataulu, johon liimataan internetistä tulostettuja ja leikattuja kuvia.

Opinnäytetyössä tutkittavilta ei kerätä arkaluontoisia henkilötietoja tai mitään muitakaan henkilötietoja, koska ne eivät ole opinnäytetyön ja tutkimuksen kannalta oleellisia.

AINEISTOJEN SÄILYTYS OPINNÄYTETYÖPROSESSIN AIKANA

Opinnäytetyöprosessin aikana syntynyt tutkimusaineisto säilytetään opiskelijan tietokoneen henkilökohtaisella P-asemalla, johon kukaan muu ei pääse käsiksi. Opiskelija on ainut henkilö, joka pääsee käsittelemään aineistoa. Opiskelijan lisäksi tutkimusaineistoa pääsee näkemään opinnäytetyöprosessin aikana HAMK:n opiskelijalle nimeämä opinnäytetyön ohjaava opettaja Jonna Niemelä sekä opinnäytetyön tilaajan Virvelinrannan edustava ohjaaja. Opinnäytetyössä tutkittavilta ei kerätä minkäänlaisia henkilötietoja tai muutakaan arkaluontoista aineistoa.

AINEISTOJEN KÄSITTELY OPINNÄYTETYÖN VALMISTUTTUA

Opinnäytetyössä kerättyä aineistoa käytetään vain tässä kyseisessä opinnäytetyössä ja tutkimuksessa. Opinnäytetyön valmistumisen jälkeen kaikki aineisto tuhoetaan yhden (1) vuoden kuluttua opinnäytetyön hyväksymispäivästä. Tähän asti aineistoa säilytetään tutkimuseettisiä periaatteita noudattaen niin, että aineisto on opiskelijan tietokoneen henkilökohtaisella P-asemalla. Aineisto on vain opiskelijan saavutettavissa, eikä kukaan ulkopuolinen pääse siihen käsiksi. Tutkimukseen osallistuville informoidaan, että opinnäytetyössä kerätty aineisto kootaan opinnäytetyöraporttiin, joka julkaistaan Theseus.fi-sivulla ja että kuka vain voi käydä lukemassa raportin.